

UOT 339.5

Hafiz Tağıyev

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC), doktorant

hafiztaghiyev@gmail.com

AZƏRBAYCANIN GÖMRÜK SİYASƏTİNİN XARİCİ TİCARƏT ƏLAQƏLƏRİNİN İNKİŞAFINA TƏSİRİ

Xülasə

Ölkənin xarici ticarət siyasəti iqtisadi təhlükəsizlik konsepsiyasının ən mühüm elementlərindən biri olmaqla, əhalinin sosial rifahına ən çox təsir edən amillərdən biri kimi qəbul olunur. Buna görə də, beynəlxalq ticarətin inkişafı həm ayrı-ayrı dövlətlər səviyyəsində, həm də regional və global iqtisadi təşkilatlar çərçivəsində dəstəklənir. İqtisadi siyasət strategiyasının əsas istiqamətlərindən biri kimi xarici ticarətin inkişafına təkan verən xüsusi gömrük mexanizmləri qəbul olunur və onun milli iqtisadiyyatın tələbinə, milli maraqlara uyğun tənzimlənməsi məqsədilə müvafiq dövlət siyasəti həyata keçirilir.

Məqsəd-normativ-hüquqi baza və xarici iqtisadi əlaqələrin təşkilinin əsas prinsiplərini öyrənməklə Azərbaycanın gömrük siyasətinin ölkənin xarici ticarət əlaqələrinin inkişaf dinamikasına təsirinin təhlilindən ibarətdir.

Metodologiya-tədqiqat zamanı rəsmi dövlət sənədləri və yerli və xarici alimlərin əsərlərinə müraciət olunmaqla analiz, sintez, müqayisə və ümumiləşdirmə kimi ümumelmi tədqiqat metodlarından istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın nəticələri-Azərbaycanda həyata keçirilən məqsədyönlü iqtisadi siyasət və səmərəli gömrük tənzimlənməsi xarici ticarət əlaqələrinin struktur dəyişikliklərinə müsbət təsir etmiş və onun dinamik inkişafına təkan vermişdir. Xüsusilə, COVID-19 pandemiyasından sonrakı 2021-2022-ci illərdə Azərbaycanın xarici ticarətin inkişaf dinamikası sürətlənmiş və ixracın həcmi əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır.

Açar sözlər- iqtisadi siyasət, xarici ticarət, ÜTT, gömrük tənzimlənməsi, ixrac

Giriş

Milli iqtisadiyyatın inkişafı dövlətin gömrük siyasəti və xarici iqtisadi əlaqələrin səmərəli təşkil edilməsindən əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır. Dövlətin gömrük siyasəti beynəlxalq yükdaşımaların və ticarət məhsullarının dövriyyəsinin müəyyən olunmuş müvafiq normativ hüquqi baza əsasında ölkənin sərhəd-buraxılış rejimi vasitəsilə strateji cəhətdən tənzimlənməsini özündə ehtiva edir. Gömrük siyasəti dövlətin xarici ticarət sahəsində əsas prioritetlərini nəzərə almaqla formalaşdırılır. Bu siyasət həyata keçirilərkən qəbul edilmiş xarici ticarət siyasətinə nəzarətin təmin edilməsi, dövlət maraqlarına cavab verməyən qanunsuz müdaxilələrin qarşısının alınması və qanunçuluğun qorunması, milli iqtisadiyyatın təhlükəsizliyinin və yerli istehsalçıların mənafeyinin qorunması məsələləri xüsusi olaraq nəzərə alınır. Azərbaycan Respublikasında həyata keçirilən gömrük siyasəti dövlətin iqtisadi maraqlarının və iqtisadi təhlükəsizliyin təmin edilməsinə yönəldilmişdir. İqtisadi təhlükəsizlik strategiyası ölkənin sosial-iqtisadi inkişafının və müdafiə potensialının gücləndirilməsini, eləcə də, milli iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətinin artırılmasını, qida təhlükəsizliyinin möhkəmləndirilməsini və xarici təsirlərin neytrallaşdırılmasını nəzərdə tutur. Bütün bu və digər vacib şərtlərlə əlaqədar olaraq gömrük siyasətinin effektiv həyata keçirilməsi olduqca mürəkkəb proses kimi qiymətləndirilir. Belə ki, müvafiq siyasətin effektiv həyata keçirilməsi hakimiyyətin icra, qanunvericilik və məhkəmə kimi hər üç qolunun, həmçinin

də, sahibkarlıq və xarici ticarət subyektlərinin prosesdə iştirakı ilə reallaşdırılır. Gömrük və xarici ticarət münasibətlərinin tənzimlənməsi məqsədilə qəbul edilən qanunvericilik aktları, onların məhkəmə-hüquq sistemi vasitəsilə müdafiə edilməsi, eləcə də, gömrük işi və xarici ticarət sahəsində milli prioritetlərə uyğun olaraq ölkəyə gətirilə və ölkədən çıxarıla bilən məhsulların növlərinin, miqdarının və digər şərtlərin müəyyənləşdirilməsi və ixracın təşviqi proqramlarının həyata keçirilməsi dövlətin gömrük siyasətinin onun ixrac imkanlarına təsirinin əsas faktorları kimi çıxış edir [12]. Bu baxımdan, Azərbaycanda tətbiq olunan gömrük tarifləri qlobal iqtisadiyyat ilə qarşılıqlı əlaqə şəraitində ölkəmizdə istehsal olunan məhsulların daxili bazar üçün ticarət siyasətinin və dövlət tənzimlənməsinin əsas metodudur. Beləliklə, gömrük tarifləri gömrük ödənişlərinin məbləğini müəyyənləşdirməyə xidmət edir. Gömrük tarifinin əsasları xarici iqtisadi fəaliyyətin gömrük tarifi və xarici ticarətin digər növlərinin qeyri-tarif tənzimlənməsi tədbirlərinin həyata keçirilməsində istifadə olunan xarici iqtisadi fəaliyyətin əmtəə nomenklaturasıdır. Onun mahiyyəti, hər bir məhsulun köçürülməsi ilə əlaqədar, gömrük rüsumunun dərəcəsinə təsir edən təsnifat kodunun müəyyənləşdirilməsidir.

Azərbaycanda həyata keçirilən dövlət gömrük siyasəti ölkə ərazisində gömrük sahəsində nəzarətin və məhsul dövriyyəsinin qanunauyğun və səmərəli şəkildə dövlət tərəfindən tənzimlənməsini, eləcə də, yerli bazarın qorunmasını və milli iqtisadiyyatın sağlam inkişafının stimullaşdırılmasını təmin etmək məqsədi daşıyır. Bundan başqa, gömrük siyasəti milli iqtisadiyyatın təhlükəsizliyi ilə bağlı məsələlərin nizamlanması və gömrük işi fəaliyyətinin beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması vəzifəsini yerinə yetirir. Bu baxımdan, xarici ticarət fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinin reallaşdırılması və ixracın dəstəklənməsi gömrük xidmətinin əsas vəzifələri sırasına daxildir. Gömrük xidməti respublikamızın gömrük ərazisinin bütövlüyünü qorumaqla valyuta siyasəti sahəsində və xarici ticarət dövriyyəsi istiqamətində vahid dövlət siyasətini həyata keçirir [13]. Eyni zamanda, gömrük işi sahəsində fəaliyyət qanunvericiliyin və xarici ticarət iştirakçılarının mənafeələrini qoruyur və müvafiq sahədə ümumi dövlət siyasətinə zərər gətirən addımların qarşısını alır.

Belə vəziyyətdə ölkə ərazisində özünü göstərən iqtisadi proseslərin inkişaf dinamikası, eləcə də, Ümumdünya Ticarət Təşkilatının (ÜTT) gömrük tarifləri və qeyri-tarif tənzimlənməsi qaydaları ilə əlaqədar tövsiyələrinin nəzərə alınması əhəmiyyətli hesab olunur. Bu kontekstdə ən vacib məsələ gömrük ödənişlərində xüsusi rol oynayan balanslaşdırılmış gömrük tarif siyasətinin təkmilləşdirilməsidir. 1995-ci ildən fəaliyyət göstərən ÜTT-nin baş qərargahı Cenevrə şəhərində (İsveçrə) yerləşir. Təşkilatın 164 üzvü olmaqla bərabər, 22 ölkə və bəzi beynəlxalq təşkilatlar onun müşahidəçi statusuna malikdirlər. ÜTT-nin əsas məqsədi qlobal iqtisadiyyatın liberallaşdırılmasına nail olmaqla iqtisadiyyatın inkişafına təmin etmək və insanların həyat səviyyəsinin yüksəldilməsini dəstəkləməkdir. Təşkilatın əsas funksiyası isə beynəlxalq ticarətin çoxtərəfli razılaşmalar və mexanizmlər vasitəsilə tənzimlənməsindən ibarətdir [5]. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanın bir çox beynəlxalq iqtisadi təşkilatlara üzv olmasına baxmayaraq hələ ki, ÜTT-yə üzv olmamışdır. Bu kontekstdə, fərqli yanaşmalar olsa da, ölkəmizin ÜTT-yə üzv olmamasını hazırkı mərhələdə yerli bizneslərin inkişafının leyhinə olduğunu düşünmək daha düzgün olar.

Bu gün gömrük siyasəti beynəlxalq iqtisadi əlaqələrin tənzimlənməsində xüsusi yer tutmaqla bərabər, dövlət büdcəsinin gəlirlərinin formalaşdırılmasında da onun əsas icraedici orqanı olan gömrük xidməti öz funksional rolunu davamlı olaraq artırır. Ona görə də, gömrük siyasəti Azərbaycanın iqtisadi təhlükəsizliyinin və xarici iqtisadi fəaliyyətin inkişaf etdirilməsində vacib faktor kimi çıxış edir. Gömrük işi sahəsində ən vacib göstəricilərdən biri gömrük statistikasına hesab olunur. Gömrük statistikasına gömrük işinin müstəqil bir aləti kimi çıxış edir. Bu statistika gömrük ödənişlərinin mərkəzi büdcəyə qəbulu, valyuta nəzarəti, mövcud vəziyyətin təhlili, Azərbaycan Respublikasının xarici ticarətinin inkişafı dinamikası və tendensiyaları, onun ödəniş balansını və bütövlükdə iqtisadiyyata nəzarət etmək üçün istifadə olunur.

Azərbaycanın xarici ticarət siyasəti

Dünyanın əksər ölkələrində xarici ticarət əlaqələrinin inkişaf etdirilməsi məqsədilə tarif və qeyri-tarif tənzimlənmələrinin aradan qaldırılması və iqtisadiyyatın liberallaşdırılması istiqamətində geniş müzakirələr aparılır. Bununla belə, tənzimləyici qaydalar, prosedurlar və bəzi əlaqəli sənədlər

beynəlxalq ticarətin reallaşdırılması zamanı kifayət qədər vaxt və maliyyə itkisinə səbəb olur. bəzən, ola bilər. Ticarətlə əlaqəli proseduralarların gözlənilməsi ilə bağlı birbaşa və dolaylı xərclər qlobal ticarətdə yaradılan dəyərin 7%-10%-ni təşkil edir. Ancaq onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu cür qaydalar, prosedurlar və tələb olunan sənədlər vasitəsilə hökumətlər sərhədlərdən keçən məhsulların hərəkətinə nəzarət edirlər. Buna baxmayaraq, hökumətlər səmərəli nəzarət mexanizmlərini qorumaqla bərabər, beynəlxalq biznes proseslərində vaxta qənaət olunması və əməliyyat xərclərinin minimuma endirilməsi üçün gömrük və ticarət qaydalarını yenidən nəzərdən keçirməli və onları sadələşdirməlidirlər [11]. İnkişaf etməkdə olan ölkələr ticarətin asanlaşdırılmasından müəyyən faydalar əldə edə bilsələr də, onlar ticarətin inkişafı prosesində institusional, hüquqi, eləcə də, ticarətin asanlaşdırılmasına xidmət edən tədbirlərinin reallaşdırılması üçün tələb olunan xərclərin qarşılınması, əmək resursları təminatı, hökumət, aidiyyəti nazirliklər və idarələr arasında əməkdaşlıq kontekstində bəzi çətinliklərlə üzləşirlər.

Qlobal iqtisadi şəraitdə ticarət əlaqələrinin sürətli inkişaf tendensiyası milli dövlət sərhədlərinin getdikcə aradan qaldırılmasına və liberal iqtisadi münasibətlərin coğrafiyasının genişlənməsinə gətirib çıxarır. əksəriyyət tərəfindən qəbul olunur ki, hər bir ölkənin xarici ticarət siyasəti onun iqtisadi təhlükəsizlik konsepsiyasının ən mühüm elementlərindən biridir. Bunu bir çox arqumentlərlə əsaslandırmaq olar. Ancaq təkcə onu qeyd etmək kifayətdir ki, xarici ticarətin reallaşdırılması zamanı özünü göstərən kiçik dəyişiklik belə ölkə əhalisinin sosial rifahına və ya həyat səviyyəsinə ciddi təsir göstərir. Buna görə də, iqtisadi siyasət strategiyasının əsas istiqamətlərindən biri kimi xarici ticarətin inkişafına xüsusi önəm verilir və onun milli iqtisadiyyatın tələbinə, milli maraqlara uyğun tənzimlənməsi məqsədilə müvafiq dövlət siyasəti həyata keçirilir. Azərbaycanın xarici ticarət siyasəti milli iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətinin yüksəldilməsi və milli iqtisadi maraqların qorunmasına əsaslanmaqla həyata keçirilir. Xarici ticarətin uğurlu reallaşdırılması onun strukturunda və məzmununda, qlobal iqtisadiyyatın konyukturasında baş verən sürətli dəyişikliklərin nəzərə alınmasını tələb edir [10].

Azərbaycan Respublikası 1991-ci ildə dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra ciddi iqtisadi problemlərlə qarşı-qarşıya qalmışdı. Demək olar ki, əksər iqtisadi əlaqələrin qırılması, Ermənistanın işğalçılıq müharibəsi və ölkədə hökm sürən siyasi hərc-mərclik daxili iqtisadi və xarici ticari münasibətləri olduqca ağır məcraya sürükləyirdi. Ulu öndər Heydər Əliyevin ölkənin siyasi hakimiyyətinə qayıdışı və 1994-cü ildə “Əsrin müqaviləsi”nin bağlanması milli iqtisadiyyata böyük həcmli investisiyaların cəlb edilməsinə imkan verdi. Neft-qaz sektorunun inkişaf etdirilməsi xarici ticarət əlaqələrinin qurulması və inkişafına, eləcə də, əldə olunan maliyyə resursları hesabına digər sahələrin də inkişaf etdirilməsinə və əhalinin sosial rifah halının yaxşılaşdırılmasına şərait yaratdı. Beləliklə, ölkəmiz uğurlu neft strategiyası nəticəsində böyük investisiyalar və maliyyə resursları əldə etməklə tədricən dirçəlməyə başladı və tərəqqi dövrünə qədəm qoydu. Yeni iqtisadi konyuktura şəraitində Azərbaycan bazar iqtisadiyyatı münasibətlərinə keçid siyasəti yürütməyə və dünyanın müxtəlif ölkələri ilə iqtisadi münasibətlər qurmağa və ticarət əlaqələrini genişləndirməyə başladı. Bu kontekstdə, neft-qaz ixracı uzun müddət Azərbaycanın xarici ticarət əlaqələrində aparıcı rol oynadı. Ancaq zaman keçdikcə iqtisadi şaxələndirmə və qeyri-neft sektorunun unkişafı istiqamətində strateji addımlar atıldı. Xüsusilə, 2014-cü ildən sonrakı mərhələdə neft qiymətlərinin kəskin enməsi iqtisadiyyatın digər sahələrinin inkişaf etdirilməsinə daha böyük zəmin yaratdı. Milli iqtisadiyyatın əsas sahələrinin inkişaf etdirilməsi məqsədilə 2016-cı ildə qəbul edilmiş strateji yol xəritələri və digər dövlət proqramları qeyri-neft sektorunun inkişafında yeni mərhələ açmaqla xarici ticarət əlaqələrinin strukturunda da əhəmiyyətli dəyişikliklərə gətirib çıxardı.

Dövlət müstəqilliyinin bərpası və neft-qaz sektorunun inkişafı ilə əlaqədar müqavilələrin bağlanması ilə bərabər Azərbaycanda xarici ticarət siyasətinin formalaşdırılması və onun normativ-hüquqi bazasının yaradılması istiqamətində də mühüm işlər görülmüşdür. Bu baxımdan,

ölkəmizin xarici iqtisadi əlaqələrinin tənzimlənməsi məqsədi ilə 1994-cü ildə “Azərbaycan Respublikasında xarici ticarətin səmərəliliyinin artırılması tədbirləri haqqında” Prezident Fərmanı imzalanmış və bunun əsasında elə həmin il Nazirlər kabineti tərəfindən “Azərbaycan Respublikasında xarici ticarətin müvəqqəti qaydaları” təsdiq olunmuşdur. 05.04.1994-cü il tarixində imzalanmış “Azərbaycan Respublikasında xarici ticarətin sərbəstləşdirilməsi haqqında” və 06.08.1996-cı il tarixində imzalanmış “Azərbaycan Respublikasında xarici ticarətin tənzimlənməsi haqqında” Prezident fərmanları xarici ticarət əlaqələrinin inkişafında mühüm rol oynamışdır. Bundan əlavə, 24.06.1997-ci il tarixli “Azərbaycan Respublikasında xarici ticarətin daha da liberallaşdırılması haqqında”, eləcə də, “23.07.1999-cu il tarixli “Azərbaycan Respublikasında xarici ticarətin tənzimlənməsi sahəsində əlavə tədbirlər haqqında” Prezident fərmanları müstəqillik ölkəmizin xarici ticarət əlaqələrinin hüquqi baxımdan nizama salınması baxımında ilkin sənədlər kimi çıxış etmişdir.

Azərbaycanın xarici ticarət siyasətinin həyata keçirilməsində dünyanın aparıcı iqtisadi təşkilatları, o cümlədən də, ÜTT ilə münasibətlərin qurulması mühüm mövqeyə malikdir. Ölkəmiz hələ 1997-ci ildə ÜTT-yə üzv olmaq niyyətini ifadə etmiş və müvafiq rəsmi müraciəti təşkilatın katibliyinə ünvanlamışdır. Bununla əlaqədar olaraq, 16.07.1997-ci il tarixində təşkilatda Azərbaycan üzrə İşçi Qrup təsis edilmişdir və geridə qalan müddət ərzində ölkəmizin təşkilata üzvlüyü ilə bağlı çoxtərəfli danışıqlar məhsul bu işçi qrup çərçivəsində reallaşdırılmışdır. İşçi Qrupun ilk iclası 2002-ci ildə Cenevrə şəhərində baş tutmuşdur və 2004-cü ildən etibarən İşçi Qrupun iclasları ardıcıl keçirilir. Bu baxımdan, İşçi Qrupun 06.05.2008-ci il və 11.12.2008-ci il tarixlərində keçirilən müvafiq olaraq beşinci və altıncı iclaslarında Azərbaycan üzrə ilk ümumiləşdirici sənədin, yəni, Faktlar İcmalının hazırlanmasına dair qərar qəbul edilmiş və həmin sənəd katiblik tərəfindən hazırlanaraq Azərbaycan hökumətinə təqdim edilmişdir. Ölkəmizin təşkilata üzvlüyü ilə bağlı axırıncı iclas isə (14-cü iclas) 28.07.2017-ci il tarixində yenə də Cenevrə şəhərində baş tutmuşdur. Ölkəmizin ÜTT-yə üzvlüyü ilə bağlı katibliklə müzakirələrdən əlavə, həm də ikitərəfli danışıqlar aparılır. Bu zaman, məhsul və xidmətlərin bazar dövriyyəsi zamanı zəruri sahələrin qorunması məsələləri əsas diqqət mərkəzində saxlanılır. Bu baxımdan, Türkiyə, Oman, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri, Gürcüstan və Qırğız respublikaları ilə ölkəmizin maraqlarına tam cavab verən müqavilələr imzalanmışdır. ÜTT-yə üzvlüyün ən vacib istiqamətlərindən birini də qanunvericilik bazasının uyğunlaşdırılması təşkil edir. Bu baxımdan, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Cənab İlham Əliyev tərəfindən 02.08.2006-cı il tarixində təsdiq olunmuş 1583 nömrəli Sərəncamla müvafiq “Tədbirlər Planı”nda 39 adda normativ-hüquqi aktın ÜTT tələblərinə uyğunlaşdırılması nəzərdə tutulmuşdur [1]. ÜTT-dən başqa Azərbaycan, Türk Dövlətləri Təşkilatı, Qara Dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı, Müstəqil Dövlətlər Birliyi, İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı, Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatı, Demokratiya və İqtisadi İnkişaf naminə Təşkilat kimi regional iqtisadi institutlar və həmçinin də, Dünya İqtisadi Forumu, Şimali Atlantika Müqaviləsi Təşkilatı, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, BMT-nin müvafiq qrup və təşkilatları, eləcə də İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf təşkilatı ilə sıx əməkdaşlıq həyata keçirir.

“Azərbaycan Respublikasında xarici ticarətin tənzimlənməsinin təkmilləşdirilməsi haqqında” 17.12.1996-cı il tarixli Prezident Fərmanı, Nazirlər Kabinetinin 13.10.2017-ci il tarixli qərarı ilə “Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə ticarət nümayəndəsi və onun aparatı haqqında Əsasnamə”nin və 02.05.12-ci il tarixli qərarı ilə “Xarici ticarətin gömrük statistikasının nəşr olunması Qaydası”nın təsdiq olunması xarici ticarət sahəsinin tənzimlənməsi və onun inkişafı baxımından böyük əhəmiyyət kəsb etmişdir.

“Xarici ticarət iştirakçılarının “Yaşıl dəhliz” buraxılış sistemindən daimi istifadə hüququnu əldə etməsi, həmin hüququn dayandırılması, ləğvi və bərpası Qaydası”nın təsdiq edilməsi haqqında 21.12.2018-ci il tarixli Prezident Fərmanının imzalanması isə sahibkarların ixrac fəaliyyətini təşfiq etməklə ölkənin ixrac imkanlarının genişləndirilməsinə töhfə vermişdir. Buna uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsi milli iqtisadiyyatın ixrac imkanlarının artırılmasına dəstək məqsədilə “Yaşıl Dəhliz” buraxılış sistemi tətbiq edir. Bu sistemin tətbiqinin əsas məqsədi qanunvericiliyin tələblərinə riayət etməklə ixrac əməliyyatları həyata keçirən sahibkarlar üçün daha effektiv şərait yaratmaq, özəl sektorun dövlət

tənzimlənməsinin səmərəliliyini artırmaq və onlarda qaydalara könüllü riayət mədəniyyətini formalaşdırmaqdan ibarətdir. Bundan əlavə, sistem mövcud risklərin qiymətləndirilməsini təmin etmək və gömrük auditinin aparılması ilə gömrük xidmətində nəzarət fəaliyyətinin və rəsmiləşdirilməsinin daha çevik və şəffaf həyata keçirməklə fiziki gömrük yoxlamalarını minimuma endirməyi hədəfləmişdir. Bütün bunlar Azərbaycan sahibkarlarının ixrac imkanlarını genişləndirmək və məmur-sahibkar münasibətlərini yeni dövrün çağırışlarına uyğun təşkil etməklə potensial imkanlardan daha effektiv istifadəni təmin etmək məqsədi daşıyır [2].

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 22.02.2017-ci il tarixli Fərmanına əsasən “Bir Pəncərə” İxrac Dəstək Mərkəzi yaradılmışdır. İxracla məşğul olan sahibkarlar çöl heyvanları və yabanı bitki növlərinin ixracı üçün sertifikatları, ixrac etdikləri məhsullar haqqında baytarlıq və fitosanitar sənədləri, eləcə də, onların mənşəyi və keyfiyyəti haqqında sənədləri Mərkəzdən əldə edə bilirlər [6]. Bundan əlavə, ölkəmizdə ixracın dəstəklənməsi sahəsində ən əlverişli addımlardan biri də “www.azexport.az” internet portalının fəaliyyətə başlaması hesab olunmalıdır. Bu portal ölkədə fəaliyyət göstərən sahibkarlar və onların istehsal etdikləri məhsullar haqqında informasiyanı toplamaqla, o cümlədən, həmin sahibkarlar və xarici ticarət tərəfdaşları arasında sövdələşmə və müqavilələrin imzalanması və tərtibini təmin etməklə transsərhəd elektron xidmətlərin göstərilməsini yerinə yetirir. Sahibkarlar məhsulların ixracı üçün tələb olunan sənədlər və icazələri, eləcə də, ixrac gömrük bəyannaməsini və qeyri-neft ixracatçıları üçün nəzərdə tutulmuş büdcə hesabına təşfiq vəsaiti haqqında müraciətlərini portal vasitəsilə həyata keçirə bilirlər. Dövlət Gömrük Komitəsi bəhs olunan portal vasitəsilə ixrac dair gömrük bəyannamələrinin real vaxt rejimi çərçivəsində doldurulmasını və onların ixracatçılara təqdim edilməsini, eləcə də, təşkil edilmiş gömrük nəzarəti tədbirlərinin nəticəsi haqqında məlumatların təqdim edilməsini təmin edir [7]. Bundan başqa, Nazirlər Kabinetinin 14.11.2020-ci il tarixli, 448 №-li Qərarı ilə “Malların ixrac qeydi ilə satışı Qaydası” təsdiq edilmişdir ki, bu sənədə əsasən ixrac malları əlavə dəyər vergisindən azad edilmişdir [9]. Bütün bunların nəticəsi olaraq, həyata keçirilən əlverişli iqtisadi siyasət və onun əsas elementlərindən biri kimi təşfiq olunan xarici ticarət siyasəti sahibkarlıq subyektlərinin ixrac potensialını genişləndirmiş və ölkənin iqtisadi inkişafına böyük töhfə vermişdir.

Xarici ticarət əlaqələrinin inkişaf dinamikası

Dövlət gömrük siyasətinin həyata keçirilməsinin əsas vəzifələri sırasına dövlət büdcəsinin gəlirlərinin artırılmasından əlavə, eyni zamanda sahibkarlığın və yerli istehsalın inkişafının təşfiq edilməsi və ixracın stimullaşdırılması daxildir. Bu baxımdan, ölkəmizdə gömrük tənzimlənməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Ona görə ki, Azərbaycanda qeyri-neft sektorunun inkişaf etdirilməsi, milli iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətinin artırılması və yerli rezidentlərin xarici bazarlara çıxış imkanlarının genişləndirilməsi məqsədilə müvafiq dövlət siyasəti həyata keçirir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən həyata keçirilən uğurlu iqtisadi siyasətin prioritet istiqamətlərindən birini də məhs bu siyasət təşkil edir. Bununla əlaqədar olaraq, milli iqtisadiyyatın əsas sektorlarını əhatə edən strateji yol xəritələrinin qəbul edilməsi, yerli istehsalın və ixracın dəstəklənməsi məqsədilə qəbul edilmiş dövlət proqramları, eləcə də, çevik dövlət siyasəti bu sahədə böyük uğurların əldə edilməsinə gətirib çıxarmışdır. Həyata keçirilən bu siyasətin əsas icra orqanlarından biri kimi dövlət gömrük xidməti çıxış edir.

Təbii ki, həyata keçirilən məqsədyönlü dövlət siyasəti son illərdə Azərbaycanın xarici iqtisadi əlaqələrinə və ixracın həcmində artmasına da öz müsbət təsirini göstərmişdir. Bu baxımdan, ölkəmizin son 10 ildə qeydə alınmış xarici ticarət göstəricilərinin təhlili qarşıya qoyduğumuz tədqiqat vəzifələrinin reallaşdırılması baxımından xüsusi əhəmiyyətə malikdir.

Cədvəl məlumatlarının təhlili zamanı məlum olur ki, Azərbaycanın son 10 ili əhatə edən ticarət dövriyyəsi və eyni zamanda onun tərkibinə daxil olan ixracın həcmi bəzi illər istisna olmaqla adətən artan temp üzrə davam etmişdir. Məsələn, Statistika Komitəsinin təqdim etdiyi rəqəmlərə əsasən 2013-cü ildə ümumi ticarət dövriyyəsi 43554.1 milyon ABŞ dolları və ixrac həcmi 32841.6 milyon ABŞ dolları təşkil etdiyi təqdirdə, 2014-cü ildə bu göstəricilər müvafiq olaraq 39407.5 və 30219.8 milyon ABŞ dollarına düşmüşdür. 2015-ci il üzrə də həmin

göstəricilərdə azalma qeydə alınaraq 25809 və 16592.3 milyon ABŞ dollarına düşmüşdür. Növbəti ildə, yəni 2016-cı ildə də həm xarici ticarətdə, həm də, onun tərkibində ixracın payında azalma baş vermişdir. Xarici ticarətin həcmi 21596.6 milyon ABŞ dolları və onun içərisində ixracın payı 13107.5 milyon ABŞ dolları olmuşdur. Əlbəttə ki, xüsusilə həmin illərdə Azərbaycanın xarici ölkələrə ixrac etdiyi məhsulların böyük hissəsi neft və neft məhsullarından ibarət olmuşdur. Təbii ki, bəhs olunan illərdə ticarət dövriyyəsinin və ixracın azalmasını həmin vaxt dünya bazarlarında neft qiymətlərinin aşağı düşməsi ilə əlaqələndirmək olar. Ona görə ki, qiymətlərin aşağı düşməsi həm Azərbaycanın neft satışını artırmaq təşəbbüslərini ən azı təxirə salır və eyni zamanda qiymətin düşməsi ilə neftin satışından əldə olunan valyutanın həcmi azalır ki, bu da xarici ticarətin və ixracın valyuta ilə ifadə olunan həcmnin azalmasına gətirib çıxarır.

Cədvəl 1. Xarici ticarət dövriyyəsinin dinamikası (2013-2022)

İllər	Milyon ABŞ dolları ilə				Əvvəlki ilə nisbətən faktiki qiymətlərlə, faizlə *)		
	ticarət dövriyyəsi	idxal	ixrac	saldo	ticarət dövriyyəsi	idxal	ixrac
2013 ²	43,554.1	10,712.5	32,841.6	22,129.1	102.7	109.1	100.7
2013	34,687.9	10,712.5	23,975.4	13,262.9	106.3	109.1	105.1
2014 ²	39,407.5	9,187.7	30,219.8	21,032.1	95.7	85.4	99.0
2014	31,016.3	9,187.7	21,828.6	12,640.9	94.1	85.4	98.0
2015 ²	25,809.0	9,216.7	16,592.3	7,375.6	99.9	99.5	100.1
2015	21,945.8	9,216.7	12,729.1	3,512.4	104.3	99.5	106.3
2016 ²	21,596.6	8,489.1	13,107.5	4,618.4	92.7	89.6	94.4
2016	21,946.7	8,489.1	13,457.6	4,968.5	112.9	89.6	129.7
2017 ²	24,263.8	8,783.3	15,480.5	6,697.2	89.3	83.8	92.9
2017	24,103.3	8,783.3	15,320.0	6,536.7	85.2	83.8	86.1
2018 ²	31,782.7	11,465.9	20,316.8	8,850.9	100.5	100.2	100.7
2018	30,955.0	11,465.9	19,489.1	8,023.2	96.1	100.2	93.8
2019 ²	33,065.3	13,667.5	19,397.8	5,730.3	96.1	93.5	97.6
2019	33,302.7	13,667.5	19,635.2	5,967.7	96.8	93.5	98.8
2020 ²	24,203.5	10,732.0	13,471.5	2,739.5	78.1	64.0	88.0
2020	24,464.6	10,732.0	13,732.6	3,000.6	72.7	64.0	78.8
2021 ²	35,636.8	11,703.2	23,933.6	12,230.4	105.2	90.0	117.4
2021	33,911.2	11,703.2	22,208.0	10,504.8	87.2	90.0	85.0
2022 ²	56,212.1	14,539.9	41,672.2	27,132.3	106.4	101.7	108.7
2022	52,686.5	14,539.9	38,146.6	23,606.7	103.3	101.7	104.2

1-Dövlət Gömrük Komitəsinin məlumatları

2-Statistika məlumatı

Mənbə: [4] əsasında tərtib edilmişdir

Bununla belə, 2017-ci ildən başlayaraq xarici ticarətin həcmində (24263.8 milyon ABŞ dolları) və o cümlədən də, ixracın miqdarında (15480.5 milyon ABŞ dolları) artım müşayiət olunmağa başlamışdır. 2018-ci ildə ümumi xarici ticarətin həcmi 31782.7 milyon ABŞ dolları həcmində hesablanmış, ixrac əməliyyatlarının miqdarı isə 20316.8 milyon ABŞ dolları olmuşdur. 2019-cu ildə isə xarici ticarətin həcmi 33065.3 milyon ABŞ dolları qeydə alınmış və ixrac əməliyyatlarının həcmi isə 19397.8 milyon ABŞ dolları təşkil etmişdir.

2020-ci ildə isə hər iki göstərici, yəni, həm ümumi ticarət dövriyyəsi (24203.5 milyon ABŞ dolları), həm də ixracın həcmində (13471.5 milyon ABŞ dolları) əhəmiyyətli azalma qeydə alınmışdır. Təbii ki, 2020-ci ildə müşayiət olunan bu mənfi tendensiya 2019-cu ilin sonlarından etibarən bütün dünyanı cənginə alan və global iqtisadiyyata sarsıdıcı zərbə vuran COVID-19 pandemiyasının təsirləri ilə əlaqədar olmuşdur. Pandemiya Azərbaycanın xarici iqtisadi əlaqələrinə, o cümlədən xarici ticarət dövriyyəsinin və ixrac əməliyyatlarının həcmnin azalmasına gətirib çıxarmışdır. Buna baxmayaraq, rəsmi dövlət statistikasının təhlili göstərir ki, pandemiya sonrakı 2 ildə Azərbaycan iqtisadiyyatında sürətli canlanma və inkişaf tendensiyası qeydə alınmışdır. Belə ki, 2021-ci ildə xarici ticarət dövriyyəsi 35636.8 milyon ABŞ dollarına,

ixracın həcmi isə 23933.6 milyon ABŞ dollarına yüksəlmişdir. Nəhayət, 2022-ci ildə ölkəmizin xarici ticarət dövriyyəsi və reallaşdırılan ixrac əməliyyatlarının həcmi sürətli artım nümayiş etdirmiş və müvafiq olaraq, 56212.1 milyon ABŞ dollarına və 41672.2 milyon ABŞ dollarına və 41672.2 çatmışdır. Bu göstəricilər Azərbaycanın müstəqillik tarixində qeydə alınan ən yüksək göstəricilərdir.

Ümumilikdə isə, “2022-ci ildə Azərbaycan Respublikasının hüquqi və fiziki şəxsləri dünyanın 185 ölkəsindəki tərəfdaşları ilə ticarət əməliyyatları həyata keçirmiş, 121 ölkəyə məhsul ixrac olunmuş, 173 ölkədən idxal olunmuşdur” [3]. Müqayisə aparmaq üçün qeyd eliyə bilərik ki, 1991-ci ildə Azərbaycanın xarici ticarət dövriyyəsi 4 milyard ABŞ dolları, ixrac isə 2,1 milyard ABŞ dolları olmuşdur. 1992-ci ildə həmin göstərici müvafiq olaraq 2,4 milyard və 1,5 milyarda ABŞ dolları, 1993-cü ildə isə 1,35 milyard və 725 milyon ABŞ dolları təşkil etmişdir. Göründüyü kimi müstəqilliyin bərpasının ilk illərində Azərbaycanın xarici ticarət dövriyyəsinin həcmi az olmaqla yanaşı, həm də mənfi dinamika nümayiş etdirmişdir. Yalnız 1994-cü ildən etibarən həyata keçirilən uğurlu iqtisadi siyasət bugun əldə olunan yüksək nəticələrin təməlini təşkil etmişdir.

Ümumiləşdirmə aparmaqla deyə bilərik ki, təhlil olunan dövr üzrə Azərbaycanın xarici ticarət dövriyyəsi bəzi illərdə global proseslərin, daha doğrusu iqtisadi böhran və pandemiyanın mənfi təsirlərindən yaranan nəticələri istisna etməklə ümumilikdə müsbət artım dinamikasına malikdir. Burada bir amili qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanın xarici ticarət əlaqələrində neft məhsulları ixracının böyük paya sahib olması səbəbindən yaranan maliyyə böhranları və neft qiymətlərindəki dalğalanmalar milli iqtisadiyyatın bir sıra makroiqtisadi göstəricilərinə əhəmiyyətli təsir edir. Bu baxımdan, 2014-cü ildən başlayaraq neft qiymətlərinin kəskin ucuzlaşmasını və onun 2015-2017-ci illərdə Azərbaycanın xarici ticarət dövriyyəsinə mənfi təsirlərini göstərə bilərik. Son 10 ildə Azərbaycanın xarici iqtisadi əlaqələrinə mənfi təsir edən digər hadisə COVID-19 pandemiyası olmuşdur. Pandemiyanın sarsıdıcı təsiri 2020-ci ildə xarici ticarət dövriyyəsinin kəskin azalmasına gətirib çıxarmışdır. Ancaq pandemiya sonrakı, 2021-ci və xüsusilə 2022-ci ildə rekord göstəricilər qeydə alınmışdır. Təhlil göstərir ki, son illərdə milli iqtisadiyyatın ixrac potensialı artmış və bu da öz əksini xarici iqtisadi əlaqələrdə və ixracın miqdarının artmasında göstərmişdir. Təbii ki, burda ölkənin gömrük-vergi siyasətinin və ümumilikdə həyata keçirilən ixracın təfiqu və iqtisadi şaxələndirmə siyasətinin böyük rolu vardır.

Azərbaycan Respublikasında xarici ticarət dövriyyəsinin artırılması istiqamətində həyata keçirilən məqsədyönlü iqtisadi siyasət, o cümlədən gömrük tənzimləmə tədbirləri çərçivəsində tətbiq olunan təşfiq mexanizmləri ölkənin ümumi ixrac həcmi artırmaqla yanaşı, qeyri-neft ixracının artımında da özünü göstərmişdir. Son iki ilin müvafiq göstəricilərini müqayisə etməklə də bunu əyani şəkildə görmək olar. Belə ki, 2021-ci ildə Azərbaycanın ümumi ixrac həcmi 22,2 milyard ABŞ dollarından artıq və qeyri-neft ixracı isə 2,7 milyard ABŞ dolları olduğu halda, 2022-ci ildə Azərbaycanın ümumi ixrac həcmi 38,15 milyard ABŞ dollarına yaxın və qeyri-neft ixracı isə 3.05 milyard ABŞ dolları təşkil etmişdir. Müqayisədən göründüyü kimi, təkcə son iki ilin göstəricilərində böyük artım tempi müşahidə olunmuşdur. Şəkil 1-də təhlil edilən illər üzrə ölkəmizin ən çox qeyri-neft məhsulları ixrac etdiyi 5 ölkəni və ixracın dinamikasını izləyə bilərik.

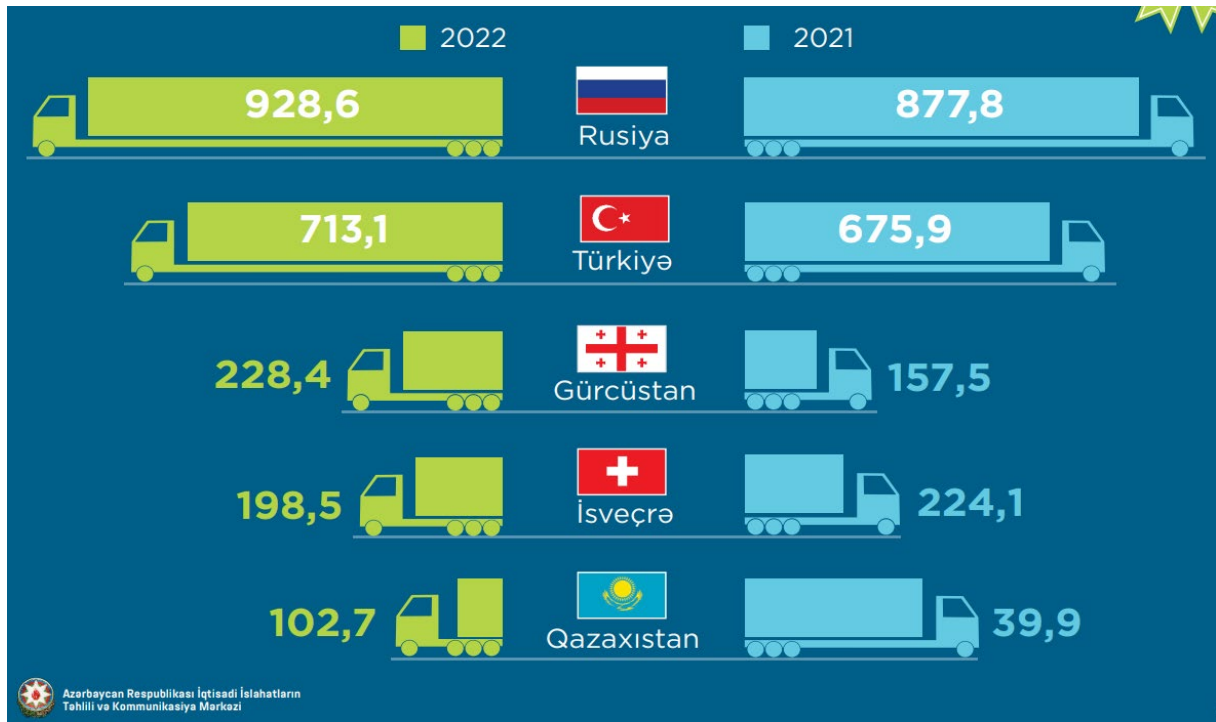
Şəkildən göründüyü kimi, 2021-2022-ci illərdə Azərbaycanın ən çox qeyri-neft məhsulları ixrac etdiyi ölkə Rusiya Federasiyası olmuşdur. Bu ölkə üzrə müvafiq göstərici 2021-ci ildə 877,8 milyon ABŞ dolları olduğu təqdirdə, 2022-ci ildə artım nümayiş etdirərək 928,6 milyon ABŞ dolların çatmışdır.

Qeyri-neft ixracının həcminə görə ikinci yerdə Türkiyə Respublikası gəlir. Qardaş ölkəyə 2021-ci ildə müvafiq sahədə 675,9 milyon ABŞ dolları həcmində ixrac reallaşdırıldığı halda 2022-ci ildə bu göstərici 713,1 milyon ABŞ dollarına çatmışdır.

Müvafiq istiqamət üzrə üçüncü yerdə 2021-ci ildə 224,1 milyon ABŞ dolları ixracı ilə İsveçrə qərarlaşdığı halda, 2022-ci ildə ölkəmizin qeyri-neft ixracının həcminə görə üçüncü pillədə 228,4 milyon ABŞ dolları göstərici ilə Gürcüstan qərarlaşmışdır.

2022-ci ildə qeyri-neft ixracına görə dördüncü ölkə 198,5 milyon ABŞ dolları ixracı ilə 2021-ci ildəki ticarətlə müqayisədə azalma göstərən İsveçrə olmuşdur. 2021-2022-ci illərdə

müvafiq göstərici üzrə beşinci sırada 39,9 (2021) və 102,7 milyon ABŞ dolları ilə Qazaxıstan yerləşir. Qazaxıstan ölkəmizin qeyri-neft ixracında beşinci ölkə olmasına baxmayaraq, təhlil

Şəkil 1. 2021-2022-ci illərdə Azərbaycanın ən çox qeyri-neft məhsulları ixrac etdiyi ölkələr

Mənbə: İİTKM. İxrac İcmalı. Yanvar 2023-cü il məlumatları əsasında müəllif tərtib etmişdir

göstərir ki, 2022-ci ildə 2021-ci illə müqayisədə bu istiqamət üzrə 2,5 dəfədən çox artım qeydə alınmışdır. Beləliklə, aparılan təhlillər Azərbaycanın qeyri-neft sektoru üzrə də xarici ticarət dövriyyəsinin həcmnin müsbət dinamika nümayiş etdirdiyini göstərir.

Nəticə

Azərbaycan Respublikasında həyata keçirilən gömrük siyasəti dövlətin iqtisadi maraqlarının və iqtisadi təhlükəsizliyin təmin edilməsinə yönəldilmişdir. İqtisadi təhlükəsizlik strategiyası ölkənin sosial-iqtisadi inkişafının və müdafiə potensialının gücləndirilməsini, eləcə də, milli iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətinin artırılmasını, qida təhlükəsizliyinin möhkəmləndirilməsini və xarici təsirlərin neytrallaşdırılmasını nəzərdə tutur. Azərbaycanda həyata keçirilən dövlət gömrük siyasəti ölkə ərazisində gömrük sahəsində nəzarətin və məhsul dövriyyəsinin qanunauyğun və səmərəli şəkildə dövlət tərəfindən tənzimlənməsini, eləcə də, yerli bazarın qorunmasını və milli iqtisadiyyatın sağlam inkişafının stimullaşdırılmasını təmin etmək məqsədi daşıyır. Azərbaycan Respublikası xarici ticarətin tənzimlənməsinin təkmilləşdirilməsinə və ixracın stimullaşdırılmasına böyük önəm verməklə müvafiq sahənin qanunvericilik bazasının inkişafını həyata keçirir. Ölkəmiz həm xarici dövlətlərlə, həm də, Türk Dövlətləri Təşkilatı, Qara Dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı, Müstəqil Dövlətlər Birliyi, İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı, Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatı, Demokratiya və İqtisadi İnkişaf naminə Təşkilat kimi regional iqtisadi institutlar və həmçinin də, ÜTT, Dünya İqtisadi Forumu, Şimali Atlantika Müqaviləsi Təşkilatı, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf təşkilatı və BMT-nin müvafiq qrup və təşkilatları ilə sıx əməkdaşlıq həyata keçirir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən həyata keçirilən uğurlu iqtisadi siyasət nəticəsində təhlil olunan son 10 il ərzində ölkəmizin xarici ticarət dövriyyəsində ümumilikdə müsbət artım dinamikası müşayiət olunmuş, COVID-19

pandemiyasından sonrakı 2021-2022-ci illərdə isə xarici ticarətin inkişaf dinamikası sürətlənmişdir. Pandemiyadan öncəki 2019-cu ildə Azərbaycanın xarici ticarət dövriyyəsi 33,3 milyard ABŞ dolları, ixracın həcmi isə 19,6 milyard ABŞ dolları təşkil etdiyi halda 2021-ci ildə bu göstəricilər müvafiq olaraq 33,9 və 22,2 milyard ABŞ dollarına, 2022-ci ildə isə 52,7 və 38,15 milyard ABŞ dollarına yaxın olmuşdur. Bu müsbət dinamika prioritet istiqamət kimi qəbul olunan qeyri-neft ixracında da özünü göstərmişdir. Pandemiyadan sonrakı 2021-ci ildə qeyri-neft ixracı 2,7 milyard ABŞ dolları olduğu halda, 2022-ci ildə 3.05 milyard ABŞ dolları təşkil etmişdir. Bütün bunlar, yaxın gələcəkdə Azərbaycanın xarici ticarət həcmının daha böyük rəqəmlərlə ifadə olunacağı qənaətinə gəlməyə imkan verir.

Ədəbiyyat

1. AR İqtisadiyyat Nazirliyi. (2023). Ümumdünya Ticarət Təşkilatı və Azərbaycan. <https://economy.gov.az/az/page/beynelxalq-elaeqeler/umumdunya-ticaret-teskilati-wto-ve-azerbaycan>
2. AzSTAT. (2023a). ASİS. Ümumi Daxili Məhsulun istifadəsi
3. AzSTAT. (2023b). https://stat.gov.az/news/source/XT_PRESS_2022_12.pdf
4. AzSTAT. (2023c). <https://www.stat.gov.az/source/trade/>
5. Gurbanov, F. (2021). Azerbaijan World Trade Organization (WTO) accession process: an analysis of its future prospects in the context of international trade regulations.
6. <http://mybroker.az/post180>
7. <https://president.az/az/articles/view/25205>
8. <https://www.e-qanun.az/framework/46957>
9. <https://www.trade.gov/export-solutions>.
10. Mirkişili T.F. (2004). Azərbaycanın xarici ticarət siyasəti: reallıqlar və perspektivlər. Bakı: „İqtisad Universiteti“ nəşriyyatı.
11. Nga, L. T. V., Huy, D. T. N., Hang, N. N. T., Lan, L. T., & Thach, N. N. (2021). Reforming specialized inspection procedures to improve business environment in vietnam for trade facilitation implementation. *Management*, 25(1).
12. Şəkərliyev A.Ş. və Şəkərliyeva Z.A. Gömrük işinin təşkili və idarə edilməsi (Dərs vəsaiti). Bakı: “İqtisad Universiteti” nəşriyyatı (2015), 168 səh.
13. Şəkərliyev, A.Ş., Nuriyev, C.Q., Əliyev, A.G., Şəkərliyeva, Z.A. Gömrük işinin təşkili və idarə edilməsi. Dərslik. Bakı: “İqtisad Universiteti” – nəşriyyatı. -292 səh.

Хафиз Тагиев

ВЛИЯНИЕ ТАМОЖЕННОЙ ПОЛИТИКИ АЗЕРБАЙДЖАНА НА РАЗВИТИЕ ВНЕШНЕТОРГОВЫХ ОТНОШЕНИЙ

Резюме

Внешнеторговая политика страны является одним из важнейших элементов концепции экономической безопасности и рассматривается как один из факторов, в наибольшей степени влияющих на социальное благосостояние населения. Поэтому развитие международной торговли поддерживается как на уровне отдельных государств, так и в рамках региональных и глобальных экономических организаций. Специальные таможенные механизмы, стимулирующие развитие внешней торговли, принимаются в качестве одного из основных направлений стратегии экономической политики, а соответствующая государственная политика реализуется в целях ее регулирования в соответствии с потребностями национальной экономики и национальными интересами.

Цель-он заключается в анализе влияния таможенной политики Азербайджана на динамику развития внешнеторговых отношений страны путем изучения нормативно-правовой базы и основных принципов организации внешнеэкономических связей.

Методология—в ходе исследования использовались общенаучные методы исследования, такие как анализ, синтез, сравнение и обобщение, со ссылками на официальные государственные документы и работы отечественных и зарубежных ученых.

Результаты исследования—проводимая в Азербайджане целенаправленная экономическая политика и эффективное таможенное регулирование оказали положительное влияние на структурные изменения внешнеторговых отношений и придали импульс их динамичному развитию. В частности, в 2021-2022 годах после пандемии COVID-19 ускорилась динамика развития внешней торговли Азербайджана и значительно увеличился объем экспорта.

Ключевые слова—экономическая политика, внешняя торговля, ВТО, таможенное регулирование, экспорт

Hafiz Taghiyev

THE EFFECT OF CUSTOMS POLICY OF AZERBAIJAN ON THE DEVELOPMENT OF FOREIGN TRADE RELATIONS

Summary

The country's foreign trade policy is one of the most important elements of the concept of economic security, and it is considered as one of the factors that most influence the social welfare of the population. Therefore, the development of international trade is supported both at the level of individual states and within the framework of regional and global economic organizations. Special customs mechanisms that encourage the development of foreign trade are accepted as one of the main directions of the economic policy strategy, and relevant state policy is implemented in order to regulate it according to the demand of the national economy and national interests.

Purpose—it consists of analyzing the impact of the customs policy of Azerbaijan on the development dynamics of the country's foreign trade relations by studying the normative-legal base and the main principles of the organization of foreign economic relations.

Methodology—during the research, general scientific research methods such as analysis, synthesis, comparison and generalization were used by referring to official state documents and works of local and foreign scientists

Study Findings—the purposeful economic policy and effective customs regulation implemented in Azerbaijan had a positive effect on the structural changes of foreign trade relations and gave impetus to its dynamic development. In particular, in the years 2021-2022 after the COVID-19 pandemic, the dynamics of the development of Azerbaijan's foreign trade has accelerated and the volume of exports has increased significantly.

Key words—economic policy, foreign trade, WTO, customs regulation, export